

Sea fakafofongaʻi kau Māuli ki he Kōsilio 'a 'Aokalani

Fakamatala pepa fakafale'i

aucklandcouncil.govt.nz

Sea fakafofonga'i kau Māuli ki he Kōsilio 'a 'Aokalani´

'E toki fakapapau'i 'i 'Okatopa 2023 'e he Te Kaunihera o Tāmaki Makaurau/Kōsilio 'a 'Aokalani pē ʻoku totonu ke fakakau atu ha sea fakafofonga kau Māuli´ he fili fakalotofonua 2025?
Ko e taha ia hā tu'utu'uni māhu'inga ka 'ai ha fakafofonga kau Māuli´ he kōsilio. Pea 'oku fekauʻaki ia mo hono fakafofongaʻi kau Māuli´ ʻi ʻAokalani, pea mo hono fakafofongaʻi ai ʻa e kakai ʻAokalani´ ʻe he Sino Ma'u Ma'u Mafai Pulé.
Kimuʻa ke fakahoko ha tu'utu'uni, ʻoku fiema'u he kōsilio ke fanongo mo fakakaukauʻi ʻa e ngaahi fakakaukau mo e fiemaʻu ʻa e kau Māuli pea mo e fu'u kakai tokolahi ʻo ʻAokalani.
'I he tu'unga lolotonga kuo 'osi fokotu'u 'e he Kōsilio 'a 'Aokalani ha fakafofonga kōsilio uooti lahi (sea) 'e 20 ka ʻoku 'ikai kau ai ha fakafofonga ia ke fili ha sea ma'ae kau Māuli.

Ko e me'a 'oku mau fiema'u ko ho'o fokotu'u fakakaukau mai

ʻOku mau fiemaʻu ko e hā ho'o lau´ pē 'e hanga he Kōsilio 'a 'Aokalani´ 'o fokotu'u ha sea ma'ae kau Māuli. Kuo pau ke fai e tokanga 'a e kōsilio ki ho'omou ngaahi fokotu'u 'i ha'anau fakataha'i he faka'osinga e ta'u ni´.
Kapau te mau tali ke ʻi ai ha fakafofonga 'e taha pē lahi ange kau Māuli he fili fakalotofonua hoko, kuo pau ke tau fai ia ʻi he ʻaho 23 ʻo Nōvema 2023. Ko e ʻuhinga ia ʻoku tau fēpolotalanoa'aki ai he taimi´ni.

Ko e hā ʻoku fai ai e tu'utu'uni ko ʻeni he taʻu ni?

Kimuʻa ai, naʻe fēhangahangai ʻa e Kōsilio 'a ʻAokalani mo e pole faingataʻa ʻe ua ʻi hono kamata talanoa'i ke 'i ai ha fakafofonga kau Māuli.

- ʻe lava ke fakahoko ha fili ke kau atu (fili fakahāhā loto)
- ʻOku 'osi fokotu'u 'i he kōsilio ha kau fakafofonga kōsilio 'e ni'ihi.

'I Aotearoa/Nuʻu Sila kuo 'osi ma'u e fakamo'oni ki hono liliu 'e he fili´ e fokotu'u 'a e kōsilio, 'o 'uhinga he'ikai ke nau fakahū mai ke 'iai ha fakafofonga kau Māuli. Naʻe fakata'e'aonga'i 'e he puleʻanga ha toe fakahoko hā ngāue ki ai 'i Ma'asi 2021.
Ko e Kōsilio 'a 'Aokalani pē taha kōsilio 'i Nu'u Sila 'oku 'i ai e kau fakafofonga kōsilio pau 'e 20 ki he Sino Ma'u Mafai Pule.
Kimu'a atu ne tali "fakalukufua" 'e he Sino Ma'u Mafai Pule hono poupoua ke fokotu'u mai ha sea fakafofonga kau Māuli hili hano to'o e ngaahi fika pau kau fakafofonga kōsilio. Ko e liliu ki he lao 'oku 'osi fakahū ia ki Fale Alea ke to'o ngaahi fika pau kau fakafofonga kōsilio. ʻOku mahuʻinga ke fakatokangaʻi heni neongo ʻoku fakahoko ngāue ki hono liliu, ka 'oku teʻeki ai ke fai ia. Kapau ʻe hoko ʻa e liliu ko ʻeni, 'e fēngāue'aki ai e Kōsilio 'a 'Aokalani mo e ngaahi kōsilio kehe 'i he fonua ni.
Pea ka to'o pē 'ikai pe lolotonga to'o e ongo pole faingata'a ne hoko kimu'a, ko e tu'u taimi ni´ 'oku fiema'u ia he Sino Ma'u Mafai Pule ke nau fanongoa mei he kakai 'o 'Aokalani kimu'a pea fai ha'anau tu'utu'uni.

Kau Māuli ʻi Tāmaki Makaurau

Ko e kolo 'oku tokolahi taha ai kau Māuli 'oku nau nofo 'i Aotearoa ni ko Tāmaki Makaurau/ 'Aokalani. Ko e pēseti 'e 11.5 'o e tokolahi vahefonua´ kotoa ko e kau Māuli. Ko 'enau kau mai 'oku ne fakahā ai e koloa'ia e tala tukufakaholo 'o e fonua ni 'oku makehe ai hotau vahefonua ni.
Ko e 'i ai ko ia ha kulupu mana whenua ʻoku ʻuhinga ia 'oku kei ʻi ai e ha'a iwi/pe kāinga hapu 'oku nau kei ngāue'aki mo tauhi e mana whenua 'i he kelekele 'o Tāmaki Makaurau. ʻOku fakatokanga'i 'e he Kōsilio 'a 'Aokalani e fiema'u 'a e ngaahi mana whenua iwi 'e 19 ko ee.

Ko e Mataawaka ko e kau Māuli ia 'oku nau tukufakaholo whakapapa he ngaahi Ha'a Iwi 'i tu'a mei Tāmaki Makaurau. 'Oku laka hake he pēseti 'e 80 'o e tokolahi e kau Māuli 'i Tāmaki Makaurau ko e kau Mataawaka.

ʻOku ʻuhinga ki he hā ʻa e "sea fakafofonga kau Māuli"?

Sea Fakafofonga kau Māuli, 'oku 'uhinga e fo'i lea ku ngāue'aki he fakamatala ni, ko e sea 'oku fakataumu'a ia ke ne fakafofonga'i kau Māuli he kōsilio. ʻI he lao lolotonga, ʻe fiemaʻu ke fokotuʻu ʻe he kōsilio ha uooti ʻe taha pe lahi ange ke fili mei ai e fakafofonga kau Māuli. ʻOku ʻi ai ʻa e founga ʻe ua ke fili'aki ha fakafofonga: ʻi hano filí, pe ʻi hano fakanofo, neongo ʻi ʻAokalani ʻoku ʻikai malava ke fai hano fili atu ki he Sino Ma'u Mafai Pule.
Ko e sea fakafofonga kau Māuli ʻoku fili pē ia mei he kau Māuli kuo nau 'osi lēsisita fili. 'I he malumalu e Lao Fili Fakafofonga Fakalotofonua 2001, 'e lava he kōsilio 'o fokotu'u ha ngaahi uooti kau Māuli. Ko kinautolu kau Māuli 'oku nau lēsisita he fai'anga fili ke nau fili ha fakafofonga kōsilio Māuli 'e taha pē lahi ange kene fakafofonga'i e Uooti kau Māuli. Ko e tokolahi fakakatoa ʻo e kau fakafofonga kōsilio Māuli 'oku fakatatau pē ia ki he Tokolahi kau Māuli he Lēsisita Fili(tokolahi ia kakai Māuli he pepa lēsisita fili)
Kuo pau ke ngāue'aki he kōsilio ha founga ʻi he Lao Fili Fakalotofonua 2001 ke fakapapau'i ko e toko fiha he kōsilio 'e fili mei he taha pe lahi ange Uooti kau Māuli. ʻOku ʻikai ha kupu ia he lao ke ai ha fakafofonga kau Māuli he poate fakakolo.
Ko e kau Fakafofonga Māuli kuo fakanofo koe ngaahi sea pe ia kuo fakanofo kae 'ikai ko hano fili, pea ko e fakafofonga 'oku ai ngaahi founga 'oku fakanofo'aki, fakatātā. fakafou ke pēnolo ke nau fili pē koe komiti mana whenua.

Ko e Poate Tau'ataina Fakalao kau Māuli

Naʻe fokotuʻu ʻa e Sino Tauʻataina Mafai Fakalao kau Māuli(IMSB) ʻi he 2010 ʻi he taimi naʻe fakataha'i ai e Kōsilio 'a 'Aokalani. ʻOku ʻi ai ha taumuʻa mo e fatongia fakalao 'o e IMSB ko hono tokoni'i 'a e Kōsilio ke fakahoko 'enau faitu'utu'uni 'aki hono vakaiʻi ʻa e fatongia Kōsilio mo paotoloaki 'o e ngaahi kaveinga mahu'inga he Te Tiriti o Waitangi/ Tālite 'o Uaitangi ki he kakai Māuli ʻi Tāmaki Makaurau.
Ko e kau mēmipa ʻo e IMSB ʻoku nau ʻi he ngaahi kōmiti e Sino Ma'u Mafai Pulé ʻa ia ʻoku nau tokangaʻi mo tauhi ʻa e ngaahi koloa fakanatula mo fakamatelie pea mo e niʻihi kehé ʻi he loto lelei ka ʻoku ʻikai te nau maʻu ha'anau fakafofonga he Sino Ma'u Mafai Pule. ʻOku lava ke maʻu atu ha fakamatala lahi ange fekauʻaki mo ʻeni ʻi he fakamatala kakato ʻi he peesi 5.
Ko e taumuʻa ʻa e puleʻanga ʻi he taimi naʻe fokotuʻu ai ʻa e IMSB ke fakalahi ʻa e kau mai ʻa e kau Māuli ki he faituʻutuʻuni. Naʻe ʻikai ke pehē he puleʻanga koe IMSB ko ha fetongi ia 'o e kau Māuli ʻi he Sino Ma'u Mafai Pule Kōsilio 'a 'Aokalani.

Ko e hā hono faikehekehe ʻo e kau atu ʻa e kau Māuli mo hono fakafofonga'i kau Māuli?

ʻOku mei faitatau pē ʻa hono fakafofonga'i mo e fakafofonga kaume'a, ka ʻi he tuʻunga ko ʻení, ʻoku kehekehe hona ʻuhingá.

- Ko e fakafofonga kau Māuli 'oku faka'uhinga ia ki he kupu e fakafofonga kau Māuli 'i he Sino Ma'u Mafai Pule Kōsilio 'a 'Aokalani. Ko e kau fakafofonga 'o e kau Māuli ʻi he Sino Ma'u Mafai Pulé te nau maʻu ʻ a e ngāue tatau, mafai, ngaahi fatongia, ngaahi totonu mo e ngaahi fatongia tatau mo e mēmipa kehe ʻo e Sino Pule Ma'u Mafai.
- Ko e fakafofonga kaume'a kau Māuli 'oku ʻuhinga ki he kaunga e kau Māuli ´ ki hono lava uesia ʻa e faituʻutuʻuni 'a e Kōsilio 'a 'Aokalani.

Neongo ʻoku fekauʻaki ʻa e fakafofonga kaume'a mo e fakafofonga'i, ka ʻoku ʻikai ke na tatau. ʻOku na fakatou mahuʻinga ke fakapapauʻi ʻoku taliui e puleʻanga fakalotofonua ki he ngaahi fiemaʻu ʻa e kolo.

Founga fili mei ai Sea Fakafofonga kau Māuli

Uooti kau Māuli – mōtolo Faka-Falealea

Ko e founga fili ko 'eni ki hano fili ha fakafofonga kau Māuli pea ke ngāue'aki e founga ne 'osi fai e fevahevahe'aki ki ai 'i 'olunga. ʻOku ne fakahaaʻi mai ʻa e founga ʻoku fokotuʻu ai ʻa e Vāhenga Fili Fale Alea Kau Māuli pea tau ui e Uooti Kau Māuli koe "mōtolo Faka-Fale Alea." Ko e founga 'oku ngāue'aki ʻoku makatuʻunga ʻi ha meʻa ʻe ua:

1. ko e tokolahi ʻo e kau fili ʻi he tohi fakakatoa 'o e fili kau Māuli,pea
2. mo e tokolahi fakakatoa ʻo e kau fakafofonga kōsilio fakauooti ʻi he Sino Ma'u Mafai Pule, ʻa ia koe fika tu'upau lolotonga ko e 20.

Ko e tepile 'i lalo 'oku hā ai koe sea uooti Māuli 'e fiha ʻoku ngofua 'o makatuʻunga ʻi he fakafofonga kōsilio fakauooti.

Tokolahi ʻo e kau fakafofonga kōsilio fakauootí	Tokolahi ʻo e fakafofonga kōsilio ne fili ʻe he uooti Māuli
0 - 7	0
8 - 22	1
23 - 29	2

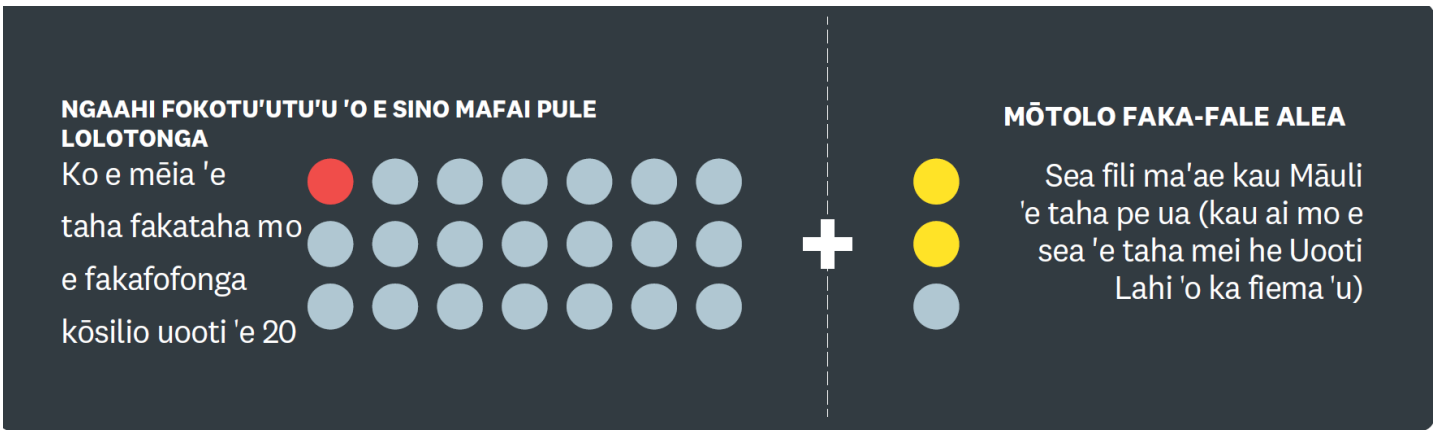
ʻI he malumalu ʻo e lao lolotonga, ko hono fokotu'u 'e he Kōsilio 'a 'Aokalani 'a e fakafofonga kōsilio uooti 'e 20 ʻoku ngofua ke fokotu'u ha uooti Māuli 'e taha. ʻE fiemaʻu heni ke veteki e taha ʻo e ngaahi uooti fakalūkufua lolotonga. Kapau ʻe toʻo ha foi fika pau e kau fakafofonga kōsilio ki he Kōsilio 'a 'Aokalani, ʻe lava ke tau maʻu ha sea ʻe taha pe ua ʻi he founga ʻoku ʻoatu ʻi he Electoral fakalotofonua 2001.

Kapau ko e tokolahi kau fakafofonga kōsilio he Kōsilio 'a 'Aokalani 'oku 'i he valu ki he 22, pea ta 'oku taau leva ke 'i ai ha sea Fakafofonga Fili kau Māuli 'e tokotaha. Kapau ko e tokolahi kau fakafofonga kōsilio he kōsilio 'oku 'i he vaha'a 23 ki he 29, pea ta 'oku taau leva ke 'i ai ha sea Fakafofonga Fili kau Māuli 'e toko ua. Ko ia, ʻoku ʻi ai e kaungālahi ʻo e lahi fakakatoa ʻo e kau

fakafofonga kōsilio ki he tokolahi sea fakafofonga kau Māuli 'e filii.

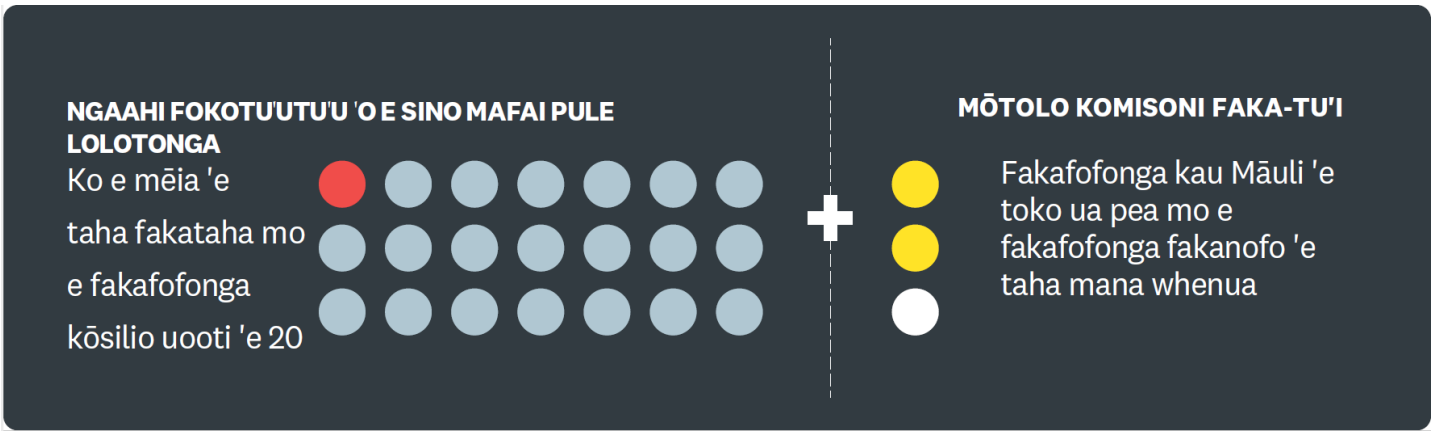
Ko e founga pe eni he lao lolotonga 'oku ngofua. Ka ʻi ai ha toe founga kehe ʻe fiemaʻu ke liliu e lao. Ko e mōtolo pē kuo poupoua[1]pea ka fiemaʻu ha ngaahi liliu ki he lao ʻe fakafou ʻi hano fokotu'u atu ha lao fakaangaanga ko e mōtolo ki he Kōmisoni Faka-Tu'i.

Mōtolo Kōmisoni Faka-Tu'i

MŌTOLO KOMISONI FAKA-TU'I

Ko e founga fili ni 'oku kau ai e sea fakafofonga fili mo fakanofo kau Māuli Ko e mōtolo ki he Kōmisoni Faka-Tu'i ko e ola ia fakatotolo 'a e Kōmisoni Faka-Tu'i ki hono Tokanga'i Mafai Pule 'o 'Aokalani, pea 'oku fakapapaui'i mai ai ha sea ʻe tolu kau Māuli ki he Kōsilio 'a 'Aokalani. Sea Fakafofonga 'e ua kau Māuli (fili mei tohi fakakatoa fili ʻa e kau Māuli) pea mo e sea ʻe taha mana whenua ne fokonofo(fili ʻe ha komiti mana whenua).

Kapau ʻe fili ʻe he kōsilio ko e mōtolo ki he Kōmisoni Faka-Tu'i ʻoku fiemaʻu, ʻe fiemaʻu ke fai ha kole ke liliu e lao. ʻOku faingataʻa ke tala pe ko e ha hono fuoloa ʻo e meʻa ni. ʻOku ʻoatu ʻe he tepile ʻi lalo ha ngaahi meʻa ke fili mei ai he Kōsilio 'a 'Aokalani 'a e sea fakafofonga kau Māuli.

Fakamatala – ʻomi ha vakai fakalūkufua ki he fotunga ʻo e mōtolo takitaha ma'ae Kōsilio 'o 'Aokalani.

Taumu'a hoko ki he 2025 – ʻoku ʻuhinga ʻeni ki hano mālava ke ngāue'aki mōtolo ha taimi fe'unga ki he fili fakalotofonua ʻo e 2025.

[1]Ke toe maʻu ha fakamatala ange fekauʻaki mo e poupou kuo 'osi fakahaa, kātaki ʻo vakai ki he konga "ngaahi fakakaukau ki he sea fakafofonga kau Māuli" 'i he ngaahi fakamatala he alelea.

	ʻOua ʻe fai ha meʻa	MŌTOLO FAKA-FALE ALEA	MŌTOLO KOMISONI FAKA-TU'I	Ha toe mōtolo kehe
Fakamatala	Ke kei tu'u pē fokotu'utu'u ki he fakafofonga lolotonga ki he Kōsilio 'a 'Aokalani 'o 'ikai fakatapau hano fakafofonga'i kau Māuli.	Ke 'i ai ha fakafofonga uooti Māuli 'e tokotaha pe ua ʻi he Sino Ma'u Mafai Pule.	Malu ʻi e sea fakafofonga kau Māuli 'e tolu. Ko e mēmipa fakanofo ʻe taha he mana whenua mo e fakafofonga uooti kau Māuli 'e toko ua.	Ke toki fakapapau ʻi ʻi ha toe fai ha ngāue ki ai
Taumu'a hoko ki he 2025	Mālava fakahoko	Mālava fakahoko	Fiemaʻu ke liliu e lao	Fiemaʻu ke liliu e lao

Ngaahi fakakaukau kau ki he sea kau Māuli

Kuo 'osi kamata foki e fēpolotalanoa'aki korero (fealelea'aki) 'a e Kōsilio 'a ʻAokalani, mo e Poate Mafai Fakalao Tau'ataina kau Māuli ʻi Tāmaki Makaurau felave'i mo e sea kau Māuli he Kōsilio 'a 'Aokalani.

ʻI he 2017 naʻe tali kakato he Sino Ma'u Mafai Pule ʻo poupou'i sea kau Māuli makatu'unga 'i mōtolo Faka-falealea 'i hano to'o fika pau kau fakafofonga kōsilio mei he Kōsilio 'a 'Aokalani. Hangē ko ia kuo fakamatalaʻi ʻe he fakamatala ni, ʻoku lolotonga ngāue falealea ke liliu ʻo e lao ke toʻo ʻa e fika kau fakafofonga kōsilio mei he Kōsilio 'a 'Aokalani.

ʻI he 2020 mo e 2021 naʻe tokanga ai e Sino Ma'u Mafai Pule ki he poupou ke "tali katoa tefito'i mo'oni" he 2017 pea toe pehē foki ʻene poupouʻi ha mōtolo kehe ʻi he kahaʻu kau ai ʻa e mōtolo Kōmisoni Faka-Tu'i.

ʻI Sune 2021 naʻe fokotuʻu ai ʻe he Sino Ma'u Mafai Pule mo e Poate Mafai Fakalao Tau'ataina Kau Māuli ke nau fa'u ha kulupu ke nau tokanga taha ki hono fakafofonga'i ʻo e kau Māuli. ʻI he māhina ʻe ono hono hoko, ʻe aleaʻi ai he kulupu e ngaahi mōtolo 'e ni'ihi. 'I Tisema 2021 ne felotoi ai e kulupu ke fakakaukau'i e mōtolo Kōmisoni Faka-Tu'i 'i he'enau takitaha fakataha hoko´.

Talu mei he 2021 mo hono poupou'i 'e he Poate Mafai Fakalao Tau'ataina kau Māuli, e mōtolo Kōmisoni Faka-Tu'i ma'a 'Aokalani.

ʻI he 2022 naʻe 'uluaki fēngāue'aki ai Kōsilio 'a 'Aokalani mo e mana whenua pea mo e kau fakafofonga mataawaka ki hono alea'i mo ma'u mai ngaahi fokotu'u fakakaukau kau ki he sea kau Māuli he kōsilio. Na'e fakahū atu e ngaahi fakakaukau ni ki he Sino Ma'u Mafai Pule he kamata'anga 'o e 2023.

ʻE fakapapauʻi ʻe he mōtolo Kōmisoni Faka-Tu'i ha fakafofonga 'o e mana whenua 'i he Kōsilio 'a 'Aokalani. Koeʻuhī ko e meʻa ni, kuo toe lahi ange poupou mei he kau Māuli ne nau fuofua kau hono talanoa'i 'eni. Ke fakahoko e mōtolo ni 'e fiema'u ke liliu e lao.

ʻE fakaʻaongaʻi fēfē mo e taimi ʻe ngāue'aki ai e ngaahi talanoa fekau'aki mo e fokotu'u fakakaukau ni?

Ko e taha ia ha tu'utu'uni mahu'inga ka 'ai ha fakafofonga kau Māuli he kōsilio. Pea 'oku fekauʻaki ia mo hono fakafofongaʻi kau Māuli ʻi ʻAokalani, pea mo hono fakafofongaʻi ʻa e kakai ʻAokalani ʻe he Sino Ma'u Ma'u Mafai Pulé.
ʻOku fakaʻamu ʻa e Sino Ma'u Mafai Pule ke nau fanongoa pea mo fakakaukaua e ngaahi fakakaukau mo e manako e kau Māuli mo e tokolahi kakai 'o 'Aokalani kimu'a pea toki fai 'enau tu'utu'uni.

Ko e 'u fokotu'u fakakaukau mei he fēpolotalanoa'aki ni 'e tokoni ki he faitu'utu'uni 'a e Sino Ma'u Mafai Pule 'i ʻOkatopa 2023 ki he fili fakalotofonua he 2025. Ko hā faingamālie ia kau Māuli mo e tokolahi kakai ke fanongoa mo fakakaukaua ʻenau ngaahi fakakaukau. Neongo ʻoku ngali mamaʻo ʻa e fili fakalotofonua ʻi ʻOkatopa 2025 he taimi ni, ka ʻoku lahi e ngāue kuo pau ke fai ʻe he kōsilio kimuʻa heni.